

Т.О. П'яткіна, магістрант, V курс, гр. ОАМ-21, ФОФ
Науковий керівник – д.е.н., проф. О.В.Олійник
Житомирський державний технологічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Розвиток ринкових відносин господарювання актуалізує використання підприємствами концепції управління, орієнтованої на перехід від ситуативного до системного управління, що обумовлює потребу в контрольних інструментах, вагомим елементом яких є внутрішньогосподарський контроль, що постає частиною ринкового механізму і в той же момент однією із важливих функцій управління. Тому важливим є практична реалізація засад внутрішньогосподарського контролю, що залежить від належним чином розроблених теоретичних основ.

Систему внутрішньогосподарського контролю можна визначити як політику і процедури, прийняті керівництвом суб'єкта для сприяння в реалізації цілей, що передбачають впорядковане і результативне здійснення фінансово-господарської діяльності. Яким чином буде організований внутрішній контроль, вирішується в самому суб'єкті господарювання (наприклад, шляхом створення відділу внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту, ревізійного відділу або укладення договору зі сторонньою організацією). Основний принцип повинен полягати в дотримуванні розумності та зіставленні витрат під час здійснення контролю з отриманим результатом. При побудові системи внутрішнього контролю необхідно використовувати найбільш ефективні підходи з урахуванням масштабів організації і прагнути до того, щоб з оптимальними витратами проводити необхідний, але достатній обсяг контролю.

Якщо ж система контролю побудована недосконало, то це може розглядатися як головна причина існування фактів безгосподарності, шахрайства та зловживань на підприємстві, в свою чергу, ефективна система внутрішнього контролю за інших рівних умов – це гарантія успішної діяльності організації.

Відповідно до зазначеного, вимальовується потреба вдосконалення системи внутрішньогосподарського контролю, оскільки підприємство є основною одиницею нагромадження цінностей, значну кількість яких підприємство може втрачати через неефективну систему контролю. Зокрема, за даними оприлюдненого щорічного всесвітнього огляду динаміки економічної злочинності за 2011 р. Компанії PricewaterhouseCoopers (PwC) підприємства в 2011 р. порівняно з 2009 р. несуть значні збитки від економічної злочинності, так незаконне присвоєння активів (73 %) займає перше місце серед економічних злочинів, друге місце посідає корупція (60 %) та третє маніпуляції фінансової звітності (30 %). Виникає проблема дієвості та ефективності існуючої на підприємстві системи внутрішньогосподарського контролю, яка б забезпечувала не лише виявлення зловживань з подальшим їх усуненням, але і їх попередження, адже відповідні економічні злочини мають місце на всіх видах підприємств України, незалежно від розміру та кількості працюючих.

Надійна система внутрішнього контролю є ключовим елементом корпоративного управління організацією, який дозволяє менеджменту приймати адекватні рішення, спрямовані на: вдосконалення організації бізнесу; оперативне виявлення, запобігання і обмеження операційних, фінансових та інших видів ризиків; забезпечення розумної впевненості в досягненні стратегічних цілей організації.

Побудова системи внутрішнього контролю пов'язана з низкою проблем, у тому числі:

1. Забезпеченням збереження активів та ефективним використанням ресурсів.
2. Обмеженням у часі виконання контрольних процедур.
3. Забезпеченням повноти, надійності та достовірності фінансової, управлінської та податкової звітності, а також прозорості процесу підготовки будь-яких видів звітності.
4. Попередженням, виявленням і усуненням порушень у роботі організації, в тому числі випадків навмисного або ненавмисного неналежного використання активів.
5. Контролем за дотриманням вимог чинного законодавства і внутрішніх регулюючих норм.
6. Обмеженість ресурсів системи внутрішнього контролю (внаслідок можливої недосконалості середовища контролю).
7. Суб'єктивна природа оціночних суджень працівників системи внутрішнього контролю.

Система внутрішнього контролю не є чимось новим у практиці управління бізнесом, контрольні процедури в тому чи іншому вигляді існують в будь-якій організації, кожен менеджер здійснює контрольні функції у своїй поточній роботі. Тому найбільш важливим аспектом оптимізації та побудови адекватних систем внутрішнього контролю є системна розробка елементів внутрішнього контролю на основі ризик – орієнтованого підходу.

Використання даного підходу дозволяє налаштувати систему внутрішнього контролю з урахуванням конкретних найбільш критичних для досягнення цілей організації ризикових подій, що істотно підвищує ефективність системи, скорочує витрати на її утримання та усуває необхідність ліквідувати наслідки ризиків господарської діяльності, які часто можуть призвести до колапсу.

До факторів, що впливають на виникнення або зміну ризиків господарської діяльності, належать такі:

- зміни в оточенні підприємства;
- новий персонал;
- впровадження нових або зміна вже застосовуваних інформаційних систем;
 - швидке зростання і розвиток підприємства;
 - впровадження нових технологій;
 - нові підходи до ведення господарської діяльності, нові види товарів, робіт, послуг;
 - реорганізація підприємства;
 - розширення операцій за кордоном;
 - прийняття нових облікових принципів.

Слід зазначити, що увагу потрібно приділяти тільки тим ризикам, які дійсно можуть призвести до суттєвих фінансових втрат, або спотворити фінансову чи управлінську звітність. Ефективність створених процедур контролю буде залежати від дотримання таких умов:

- чітке визначення відповідальності посадових осіб за виконання контрольних процедур;
- ротація обов'язків серед виконавців господарських операцій;
- розмежування доступу до інформації або дії;
- наявність документально оформленого опису процедур контролю;
- здійснення заходів, спрямованих на «несподівану» зміну функціональних обов'язків чи виду роботи;
 - виконання фізичного нагляду за роботою окремих працівників чи підрозділів;
 - регулярне і часто позапланове проведення інвентаризацій.

Кожен окремий показник не дозволяє повноцінно оцінити ефективність системи ВГК, оскільки відображає або кількісні характеристики без урахування досягнення якісних результатів контролю або ґрунтується на суб'єктивній оцінці. Необхідний такий підхід, який враховує кількісні та якісні показники ефективності. Для реалізації цього підходу слід використовувати три категорії в комплексі:

- а) дієвість системи – здатність діяти і бути активною;
- б) результативність – здатність давати прийнятний результат;
- в) ефективність – здатність бути дієвою і результативною одночасно.

Категорію дієвості системи ВК характеризують:

1. Дотримання принципів ефективності, що має бути в межах не менше 70–80 %;
2. Виконання плану перевірок суб'єктами ВГК (служби внутрішньогосподарського контролю, наступні перевірки), що повинно складати 100 %.

Результативність системи ВГК оцінюється досягненням результату контролю, яким може вважатися:

1. Відсутність серйозних порушень, встановлених контролюючими органами в межах 90 %;
2. Відсутність фактів повторення помилок, раніше виявлених системою ВГК, що має бути на рівні 80 %.

У будь-якому випадку, організація ефективно діючої системи внутрішньогосподарського контролю – це складний багатогранний процес, що має передбачати визначення способів поліпшення системи внутрішньогосподарського контролю, що враховують безперервний розвиток організації і безупинно мінливі внутрішні і зовнішні умови її функціонування. Тобто особливої актуальності набуває створення типових програм організації, розвитку та вдосконалення системи внутрішньогосподарського контролю.